

Dreptul la oraș - generația a IV-a de drepturi ale omului metropolitan

(The Right to city – the IVth generation of rights for the metropolitan man)

Mădălina Virginia ANTONESCU

Abstract. *The right to city begins to be recently consecrated by academic research, presenting several links with the “sustainable development” paradigm. UN documents see our contemporary world as an “urban global world”, confronted with issues as chronic poverty, lack of access to basic urban services, insufficient democratic participation to main decisions regarding the urban management. This new right can be regarded as derived from solidarity rights as the right to a healthy, clean, durable environment, as well as the right to continuous improvement of life quality, but also, it can be seen as a special, distinct kind of human right. Right to have clean, sustainable cities can be recognized, at national, regional, international levels, to individuals, to local groups (as the metropolitan inhabitants of one city) or to nations (having at their disposal a collective new right to own prosperous, sustainable cities, as effect of their right to economic development). We consider the right to city as being a dynamic right, in full process of exploration and consecration within academic research, more than necessary for understanding an urban globalized world characterized by proliferation of metropolises, towns, cities, megalopolises that demand new juridical approaches*

Keywords: *right to city, sustainable development, global urban world, human rights*

Fenomenul sărăciei urbane și al urbanizării globale

Lumea sec. XXI, așa cum s-a remarcat în numeroase documente internaționale, în special în cele adoptate sub egida ONU, se

confruntă cu un fenomen crescut de urbanizare; documentele și rapoartele ONU vorbesc chiar de „lumea urbană a sec. XXI”, de „urbanizare globală”, de „sărăcie globală urbană”¹, deoarece, în loc să asigure beneficiul deplin și real al dreptului omului la un nivel de

traie decent, la o continuă îmbunătățire a condițiilor de trai conform standardelor civilizației (urbanizate și ea) umane specifice sec. XXI, creșterea și răspândirea globală a urbanizării, laolaltă cu fluxurile constante și crescute de migranți de pe un continent spre altul (în special, valurile migratoare spre țările dezvoltate și industrializate din Europa Occidentală) nu au făcut decât să adauge o dimensiune cronică sărăciei, creând fenomenul specific de „sărăcie urbană”. De aceea, în eforturile de a combate fenomenul sărăciei extreme și cronicizarea sărăciei locuitorilor globului, ONU a venit cu numeroase propuneri adresate comunității de state membre (dintre care subliniem rolul *Agendei 2030*)². Astfel, în conținutul *Agendei 2030* pentru Dezvoltare Durabilă, încă din Preambul observăm că accentul se pune pe mai multe dimensiuni: oameni, planetă, prosperitate, parteneriat, pace.

Încă din Preambulul acestui document cu dimensiune globală întâlnim referiri exprese la obiectivul combaterii sărăciei extreme, combaterea acesteia fiind calificată drept „cea mai mare provocare globală și o cerință indispensabilă pentru dezvoltare durabilă”, care necesită un plan comun de abordare din partea statelor membre ONU. Preambulul *Agendei 2030* realizează și conexiunea juridică dintre combaterea sărăciei extreme și

libertățile fundamentale înscrise în *Declarația Universală a Drepturilor Omului/1945*: în speță, este reamintită libertatea speciei umane de a trăi eliberată de teroare și sărăcie. De asemenea, tot în Preambulul acestui document-cheie pentru întreaga structură a societății umane în următorii cincisprezece ani, în privința provocărilor globale și a modalităților (tot globale) de abordare a acestora, remarcăm și directă referire, în prima dimensiune („Oameni”), la angajamentul statelor ONU de a pune capăt sărăciei și foametei, în toate formele și dimensiunile lor. Acest obiectiv global și ambițios este pus în legătură cu un alt angajament juridic al statelor părți la acest document: anume, angajamentul asumat expres de state de a oferi tuturor ființelor umane posibilitatea de a-și atinge deplinul lor potențial în demnitate și egalitate și într-un mediu înconjurător sănătos. Prin urmare, mai multe drepturi de solidaritate (dreptul la un mediu înconjurător curat și sănătos, dreptul la pace, dreptul la societăți pașnice, inclusive și bazate pe dreptate, protecția persoanelor cu dizabilități, a grupurilor vulnerabile) sunt conectate cu alte drepturi esențiale pentru perpetuarea speciei umane și creșterea standardelor de viață în societățile sec. XXI: dreptul omului la a fi la adăpost de foame, dreptul de a-și atinge pe deplin întregul potențial

creator, dreptul la liberă dezvoltare a personalității umane, dreptul de a trăi în demnitate, dreptul de a trăi eliberat de teroare și sărăcie, dreptul la prosperitate și la o viață împlinită.

În special, revelator pentru conținutul juridic al dreptului omului la oraș, pe care vom încerca să îl individualizăm în secțiunea următoare, ni se par anumite drepturi incluse în dimensiunile „pace”, „prosperitate”, „planetă”, și anume: dreptul la a trăi în societăți pașnice, juste și inclusive, eliberate de teamă și de violență (cunoscut fiind raportul direct între creșterea urbanizării globale și creșterea gradului de sărăcie și a violenței urbane, inclusiv pe baze identitare, de apartenență la grup, religioase sau sociale), dreptul de a beneficia de o planetă eliberată de pericolul degradării ireversibile, capabilă să susțină generațiile prezente și viitoare, dreptul persoanelor cu dizabilități, al categoriilor celor mai vulnerabile și sărace de a primi protecție în spiritul conceptului nou, de „solidaritate globală”, la care să participe toți (dezvoltarea unei dimensiuni sociale globale, a unui drept la solidaritate globală care să fie menit să combată sărăcia, excluderea socială, violența, teama, opresiunea, foametea).

Este vorba de o schimbare de optică fundamentală a statelor, care este propusă sub egida ONU, prin *Agenda 2030*³ și care insistă pe latura solidarității nu doar între oameni, ci și între popoare și între

state. La aceasta, ar trebui să adăugăm, în opinia noastră și introducerea, în lanțul solidarității globale, a actorilor globali non-statali, precum companiile transnaționale, în special⁴. Acești actori nu se simt încă responsabili pentru lumea în care își dezvoltă afacerile, pentru planeta pe care locuiesc, considerându-o drept o piață globală pentru produsele și serviciile lor. Or, ceea ce *Agenda 2030* propune cu adevărat revelator, este conceptul de „solidaritate globală”, concept din care, ca destinatar, nu pot lipsi companiile transnaționale care au cifre de afaceri mai mari decât cele ale unor state⁵. Prosperitatea globală, ridicarea unor orașe prospere, bazate pe societăți inclusive, pașnice și juste, cum își impun statele părți la *Agenda 2030*, în care ființa umană să se bucure de un mediu înconjurător nepoluat, sănătos, societăți eliberate de teamă și violență, societăți bazate pe modelul dezvoltării durabile, sunt obiective fixate în *Agenda 2030* care impun și o creștere a gradului de responsabilitate a companiilor transnaționale și realizarea la nivel global a acestor obiective. *Agenda 2030* nu își poate realiza deplina eficacitate în ceea ce privește obiectivele sale, dacă actorii foarte importanți în procesul de globalizare, precum companiile transnaționale, sunt excluși din lanțul solidarității globale, rămânând doar ca statele și indivizii să se

preocupe de realizarea acestei solidarități. Eficiența *Agendei 2030* este în directă legătură cu implicarea concretă a companiilor transnaționale în acest concept de „solidaritate globală”.

Dreptul la o locuință adecvată și dreptul la oraș

Dreptul la oraș nu este un drept apărut din senin, fără a se putea identifica rădăcinile sale juridice, sursele de inspirație pentru conceptualizarea lui. Acest drept poate fi considerat ca fiind o evoluție a unuia din drepturile de solidaritate (a treia generație a drepturilor omului), anume dreptul omului la un mediu înconjurător sănătos, curat, nepoluat.

Conceptul de „mediu înconjurător” este aici unul larg, el putând să cuprindă atât mediul social⁶ cât și mediul natural ori mediul urban (artificial). Dacă mediul social este mai mult unul al participării active a cetățenilor la viața societății, mediul urban, ca mediu artificial, creat de mâna omului, este unul confruntat cu numeroase probleme, datorate traiului unui număr imens de oameni într-un perimetru poluat, cu spații și posibilități restrânse de recreere în aer liber, în parcuri sau în zone cu vegetație neatinsă de mâna omului (lacuri naturale, ecosisteme naturale cuprinse în perimetrul urban). Mai precis, apariția și dezvoltarea orașelor a

duș la construcția nu doar de cartiere de locuințe supraetajate dar și la construirea de diferite fabrici, uzine în interiorul orașului sau în imediata lui apropiere⁷, la creșterea numărului de automobile, la creșterea factorilor poluanți din cei mai diverși (fonici, de imagine, morali, stres, chimici, cu gaze de eșapament etc.).

Zonele naturale de vegetație s-au restrâns tot mai mult, pe măsura extinderii orașelor și a unui mod de viață și de a concepe orașul, total desprins de natură, cât mai artificial posibil. A vorbi azi de mini-ecosisteme naturale cuprinse în perimetrul orașelor, adică zone naturale de vegetație, protejate ca atare este o extravaganță, ceva considerat imposibil. Chiar și mediile naturale construite de mâna omului (parcurile, zonele de agrement, piscinele, plajele) trebuie căutate cu atenție într-un oraș al sec. XXI, deoarece perimetrul lor a fost restrâns tot mai mult de dorința de a construi pe spații restrânse și de a folosi orice spațiu dar nu pentru a planta un copac, ci pentru a mai adăuga niște ziduri de beton, cu scop comercial. Într-un oraș al sec. XXI, plajele artificiale se găsesc amenajate la cel de-al 56-lea etaj al unui mall multi-funcțional (clădire cu magazine dar și cu zone de divertisment și recreere) sau chiar pe acoperișul acestuia. Omul și-a purtat cu el concepția sa despre natură (plaja cu palmieri și piscina cu apă albastră, cascada

șopotitoare) în vârful turnurilor de beton construite ca mini-universuri (spații pentru cumpărat, pentru depozitat bunuri, servicii, birouri de lucru, restaurante, zone de divertisment). În interiorul orașelor sec. XXI, conceptul de „zgârie–nori” a devenit treptat multi-funcțional, multi-dimensional, până când înseși turnurile de oțel și beton înălțate pe zeci de etaje au devenit mini-orașe în orașul propriu-zis, adică spații autonome, izolate de restul datorită formatului lor de turn. Orașele sec. XXI au devenit, treptat, lumi autonomizate în sine, lumi ale turnurilor care nu comunică unele cu altele, care nu au dezvoltată concepția unei societăți legate, coerente și deci, o societate care nu poate, în acest format, să dea expresie coerentă modelului post-consumist de dezvoltare durabilă. În acest context, modelul propus în *Agenda 2030*, document ONU este extrem de ambițios, deoarece își propune să proclame un *sfârșit al societății globale consumiste și capitaliste*. Între dimensiunile care se doresc a fi reformate se numără și atitudinea față de natură. Mediul înconjurător face parte integrantă din modelul nou al dezvoltării durabile la nivel global. Protecția mediului înconjurător după modelul dezvoltării durabile la care face referire *Agenda 2030* înseamnă cu totul altceva decât protecția prezentă oferită într-o lume organizată după modelul neo-liberal, dominat

de companiile transnaționale și cu un rol scăzut al statelor-națiune.

Rădăcina juridică a dreptului la oraș (aici, la eco-oraș, la un oraș re-construit după standardele post-consumiste ale sec. XXI) se găsește în dreptul omului la un mediu înconjurător curat, formulat încă din 1972, în Declarația Conferinței Națiunilor Unite asupra mediului (15-16 iunie 1972), unde se consacră dreptul fundamental al omului ”la libertate, egalitate și condiții de viață satisfăcătoare, într-un mediu a cărui calitate să-i permită să trăiască în demnitate și bunăstare, precum și obligația de a proteja și ameliora mediul pentru generațiile prezente și viitoare”⁸. Observăm din această definiție juridică, legătura strânsă care se face (încă din 1972!) între conceptele de „bunăstare” (de unde derivă dreptul omului la prosperitate), „mediu” (de unde derivă dreptul omului la un mediu de calitate), „dezvoltare durabilă” (obligația de a proteja și îmbunătăți mediul pentru generațiile prezente și viitoare), precum și cu dreptul omului la un nivel de trai satisfăcător, dreptul omului la continua îmbunătățire a condițiilor de trai – care sunt drepturi dinamice, adică drepturi ce se realizează progresiv, ca efect al ridicării standardelor de viață în societatea sec. XXI.

Cum dreptul omului la un mediu de calitate este un drept de solidaritate, observăm această

legătură cu dreptul la oraș din viziunea *Agendei 2030*, care, în afară de stipularea dimensiunii de protecție față de natură, introduce și conceptul de „solidaritate globală” (de parteneriat global între public și privat, adică un tip de parteneriat transnațional, la care să participe nu doar actorii statali, ci, mai ales, actorii non-statali, cei care au profitat de globalizarea modelului neo-liberal și care nu și-au asumat prea multe responsabilități față de natură, oameni, planetă).

Conform *Agendei 2030*, conceptele de „dezvoltare durabilă” și cel de „solidaritate globală” sunt inter-conectate. Astfel, dacă analizăm dreptul la oraș din prisma viziunii *Agenda 2030*, este vorba și de un drept al omului la o anumită calitate a orașului său (deoarece orașul este asimilat juridic, cu un mediu urban, un mediu social, un mediu artificial), ca mediu înconjurător. Orașul este mediul artificial ce înconjoară și definește (inclusiv simbolic, cultural, economic, social, politic) viața omului sec. XXI (o lume globală urbanizată).

Omul sec. XXI a devenit (fie că vrea sau nu, fie că a migrat din zona rurală spre metropole și s-a stabilit acolo, fie că s-a născut într-o metropolă) un om urban (care se definește de la început, prin voința lui, a fi un metropolitan și care contribuie în mod creator, activ, la imaginea orașului său) sau urbanizat (asimilat de

oraș împotriva voinței lui, obligat să se integreze vieții de oraș și regulilor acesteia). Omul este și o oglindă a orașului său (reprezentând o anumite imagine despre acel oraș, în relație cu cei care nu locuiesc în orașul respectiv) dar și un element al mării oglinzi (micro-lumea) pe care o reprezintă orașul în sine. Prin excelență, orașul este un mediu artificial care este re-definit politic, odată cu alegerile locale pentru primăria generală și reprezintă o miză politică spre câștigarea alegerilor prezidențiale, în unele state. Orașul devine o trambulină spre marea politică dar și o miză politică în sine. Re-definirea lui este obiectul unor programe politice asumate de partide și dezbătute public. Locuitorii săi votează periodic pentru un anumit program politic privind orașul lor, re-definindu-l continuu. Eco-orașele însă, sunt concepte universale de oraș, mai precis, reprezintă modelul universal de oraș al lumii urbane a sec. XXI, conform scopului ambițios fixat în *Agenda 2030*, de aceea eco-orașul trebuie inclus în orice platformă politică privind orașele reale din toate lumea.

Dreptul omului la un mediu de calitate nu se referă doar la natură, ci și la oraș, la mediul urban ca mediu construit prin excelență de mâna omului, amenajat și re-modificat continuu, extins și re-construit fără oprire. Orașele sunt medii artificiale, înconjurătoare

ale omului, care au o viață proprie, care se re-clădesc, se extind, își conservă anumite cartiere istorice și culturale, spre a lăsa dărâmate alte cartiere, în alte zone ale lor. Orașele nu se opresc în a se re-defini drept conglomerate culturale, sociale, politice, industriale, financiare, educaționale, economice, în a se raporta la alte orașe (împrumuturi culturale), în a intra hotărâtor în viața politică a unei națiuni (determinând poate, președintele unei țări, fost primar al acelei metropole) sau a determina căderea unui regim politic (distrugerea unui oraș-capitală). De aceea, trebuie să privim sub aspect multi-dimensional dreptul omului la mediu (aici, dreptul omului la mediul urban, la oraș).

Este vorba și de un drept la mediu, adică la o anumită calitate a acestui mediu, pe care statele și autoritățile locale (primăria generală a celui oraș) trebuie să o asigure, fără discriminare, tuturor locuitorilor celui oraș. Dar este vorba și de un drept la protecția, conservarea și îmbunătățirea mediului (aici, mediul urban), ceea ce înseamnă un drept al omului (în calitatea sa de locuitor al celui oraș) de a pretinde protecția patrimoniului cultural al celui oraș, conservarea celui patrimoniului care reprezintă specificul istoric și cultural al orașului, conservarea orașului în sine, ca entitate (protecția împotriva dispariției unui oraș), precum și

îmbunătățirea calității vieții în acel oraș dar și a stării clădirilor de patrimoniu cultural și a zonelor istorice sau reprezentative pentru simbolul și profilul specific al orașului, în plan național, regional și internațional. Alți autori¹⁰ extind și mai mult conținutul juridic la dreptului la mediu (aici, al dreptului la oraș), considerând că acesta include și o serie de drepturi procedurale legate de protecția orașului: dreptul la informație al locuitorilor celui oraș, dreptul de a participa la luarea deciziilor privind orașul lor, dreptul de a avea acces la justiție în materie de mediu. Prin urmare, avertizează autorii sus citați, nu este vorba de un drept al omului asupra mediului (adică, de un drept asupra orașului) – care ar fi o concepție derivată din absolutizarea dreptului la proprietate – ci de un drept la mediu (un drept la oraș), adică la un anumit concept de oraș, la anumite calități și dimensiuni ale celui oraș, care presupune protecția propriu-zisă (împotriva degradării sale și a elementelor sale, împotriva poluării)¹¹.

Dreptul la oraș prezintă însă legături juridice strânse și cu celelalte drepturi ale omului, din alte categorii (dreptul la viață, dreptul la sănătate, libertatea și demnitatea umană, dreptul la dezvoltare, dreptul la a trăi într-un mediu internațional și regional pașnic și sigur, drepturile politice și culturale, drepturile economice,

dreptul la muncă în special, libertatea de întrunire pașnică, libertatea de asociere, dreptul omului de a trăi într-o ordine constituțională bazată pe respectarea drepturilor omului, pe siguranță, pe eliberare de teamă, teroare, opresiune, nedreptăți și nevoi, de sărăcie și foamete).

În raportul Adunării Generale ONU din 2001, intitulat *We the peoples: The role of the United Nations in the 21st century*¹², unul din mesajele-cheie a fost promovarea modelului holistic, ca reacție la modelul izolaționist (natura nu este decât „un mediu care înconjoară” omul dar care suferă dintr-o poziție de inegalitate, de subordonare față de dorința omului de a o modela, de a o cumpăra sau vinde, până la a o distruge). Este vorba de denunțarea modelului dihotomic om-natură, pe care s-au edificat nu doar conceptele de orașe (industrializate, poluante, cu zone de zgârie-nori, mini-orașe izolate prin înălțime între ele, fără parcuri sau cu zone verzi din cele mai puține, orașe extinse prin distrugerea unor ecosisteme unice sau folositoare), ci însăși societatea umană globală. Aceste mesaje încurajatoare pentru depășirea actualului impas legat de relația disfuncțională om-natură, societate-natură, oraș-natură¹³ recunosc dependența omului față de natură și față de „serviciile de ecosistem”¹⁴ pentru furnizarea condițiilor de viață decentă, sigură și

sănătoasă. În acest context, dezvoltarea habitatelor umane (aici, orașele) trebuie să se orienteze nu doar spre consum, ci să aibă în vedere tot mai mult dezvoltarea unor industrii și ocupații legate de reciclarea deșeurilor, de reducerea poluării infraurbane și înconjurătoare, de purificarea apei, a aerului, de protecția împotriva dezastrelor, de industriile medicamentelor naturale, de alimentația sănătoasă, naturală, de refacerea zonelor verzi, protective și decorative ale orașelor, atât în interiorul cât și în împrejurimile orașului. Prin „servicii de ecosistem” documentul înțelege „servicii de furnizare” de către natură (a apei, alimentelor, lemnului și fibrelor, carburanților); servicii de reglare (reglare climatică, privind bolile și epidemiile, privind inundațiile, privind purificarea apei), servicii de susținere (formarea solului nutritiv, producție primară, introducerea nutrienților în ciclul natural), servicii culturale (estetice, spirituale, educaționale, de recreere) care, împreună, susțin viața pe pământ, adică dau esența conceptului de bio-diversitate¹⁶. Prin urmare, conceptul de „mediu înconjurător” dezvoltă numeroase și diferite dimensiuni și funcții vitale pentru viață, pentru viața umană, aici. Actul de a viețui într-o comunitate definită cultural, social, simbolic, politic, economic precum orașul este unul specific omului (atât în ceea ce privește

comunitatea sătească dar și cea urbană), realizat în virtutea exercițiului funcției sale de creator de cultură, de valori, de sensuri, nu doar a funcției de protecție stricto sensu, a persoanei și a familiei sale. Orașele au și rol protector pentru locuitorii săi (vorbim de o protecție în dublu sens: a locuitorilor unui oraș în fața pericolelor interne și externe acelei așezări umane, dar și de o protecție a orașului față de proprii săi locuitori care trebuie să respecte un set de reguli spre a duce o viață pașnică și fără a leza pe alții, în interiorul orașului). Și orașul trebuie să aibă (prin reprezentanții săi) dreptul la a fi protejat față de abuzuri (distrugeri ale zonelor verzi, ale clădirilor sau zonelor de patrimoniu, față de poluare), în caz de dezastre (prin adoptarea unor strategii de management al dezastrelor și de re-construcție a orașelor afectate), ori în caz de războaie și calamități.

„Dreptul la oraș” semnifică nu doar dreptul omului și al locuitorilor aceluși oraș de a se dezvolta economic, social, cultural dar și al unei întregi națiuni (beneficiul adus de oraș la propășirea întregii națiuni, de unde și importanța sa mai mare pentru un stat, în raport cu comunitățile sătești).

Autorii francezi plasează ceea ce ține de viața urbană, deci și „dreptul la un oraș de calitate”, în cea de-a doua dimensiune (alături

de transport, sănătate, energie, demografie, cetățenie, participare la viața democratică în ceea ce privește marile alegeri ale amenajărilor urbane) a conceptului larg de „mediu înconjurător” (după relația om-natură și înaintea relației om-tehnică)¹⁶. Aici, mediul urban și viața urbană sunt privite ca dând conținut juridic dreptului omului la continua îmbunătățire a calității vieții sale urbane și a mediului urban în care trăiește¹⁷.

De la conferințele Habitat la Agenda 2030

Primul organism ONU destinat problemelor legate de urbanizare (Fundația Națiunilor Unite Habitat și Așezări Umane) a fost stabilit în 1975, de către AG. ONU și a fost plasat sub egida Programului Națiunilor Unite pentru Mediu, fiind destinat să asiste programele naționale privind așezările umane prin furnizare de capital și asistență tehnică¹⁸.

În istoricul evenimentelor internaționale privind tema urbanizării se cuvine să menționăm și următoarele întruniri:

- Conferința internațională de la Vancouver, Canada (Habitat I), din 1976, prin care s-a creat, în 1977 Comisia Națiunilor Unite privind Așezările Umane și Centrul Națiunilor Unite pentru Așezări Umane (Habitat)

- Perioada 1978-1996, care înregistrează preocupările constante ale organismului Habitat, în prevenția și îmbunătățirea problemelor legate de fenomenul creșterii masive urbane
- Conferința internațională Habitat II din Istanbul, Turcia, ținută în 1996, sub egida ONU, având ca tematică orașele, în urma căreia a fost adoptat documentul numit Agenda Habitat
- Perioada 1997-2002, în care a fost elaborată, în 2000, Declarația Mileniului sub egida ONU și în care au fost identificate obiectivele prioritare pentru o dezvoltare urbană durabilă
- Adoptarea, în 2001, de către AG. ONU, a Declarației privind Orașele și Alte Așezări Umane în Noul Mileniu, document care a reafirmat angajamentele și principiile fundamentale stabilite de state cu ocazia conferinței Habitat II. Prin acest act s-a consacrat împuternicirea autorităților locale, a organizațiilor non-guvernamentale și a altor actori non-statali în găsirea de soluții privind domeniul așezărilor umane și al adăpostului.
- Constituirea, în 2002, sub egida AG. ONU (prin rezoluția A/56/206) a unui organism nou cu un mandat întărit, anume UN-Habitat și a Programului Națiunilor Unite pentru Așezările Umane, inclusiv cu atribuții privind combaterea fenomenului sărăciei și a promovării dezvoltării durabile
- În 2002, prin rezoluția 25/206, AG. ONU a întărit statutul și mandatul Comisiei privind Așezările Umane, precum și obiectivele, misiunea, statutul organismului numit Habitat
- Tot în 2002, Comisia privind Așezările Umane, organism inter-guvernamental sub egida ONU, a fost transformată în Consiliul Guvernator al UN-Habitat, compus din 58 de membri aleși din toate regiunile globului.
- Cu prilejul sesiunii din 29 aprilie 2015, de la Nairobi, Consiliul Guvernator UN-Habitat a consolidat eforturile de elaborare a unei Agende Urbane Noi, eveniment la care au participat 780 de delegați și 85 state membre ONU, precum și peste 100 organizații¹⁸
- În perioada 17-20 octombrie 2016, se întrunește conferința internațională a Națiunilor Unite Habitat III, la Quito, Ecuador (conferința internațională privind locuința și dezvoltarea urbană durabilă), pe baza rezoluției AG. ONU 66/207, cu obiective clar fixate pentru implementarea Noii Agende Urbane, pentru consolidarea angajamentelor statelor privind dezvoltarea urbană durabilă, combaterea sărăciei, identificarea unor noi provocări¹⁹.
- În cuprinsul Agendei Habitat (adoptată cu prilejul conferinței internaționale privind Așezările Umane, Habitat II, Istanbul)²⁰ s-a proclamat ca fiind „scop universal” asigurarea unui „adăpost

adecvat pentru toți și de a face așezările umane mai sigure, mai sănătoase, mai echitabile, mai propice locuirii, durabile și productive, precum și scopul de a îmbunătăți mediul în care trăiește omul”. Orașele și orașelele sunt recunoscute ca fiind „centre de civilizație, generând progres spiritual, cultural, dezvoltare economică și socială, ele trebuind a fi conservate în diversitatea lor”. Statele părți la această declarație (Declarația de la Istanbul privind Așezările Umane) se angajează, totodată: să îmbunătățească standardele de viață în așezările umane, să combată deteriorarea condițiilor care au dus la crize majore în special în țările în curs de dezvoltare, să lupte contra fenomenelor de lipsă de adăpost, împotriva schimbărilor nesustenabile de populație, a concentrărilor excesive de populație, a creșterii sărăciei, a lipsei de locuri de muncă, a instabilității familiale, a excluderii sociale, a resurselor inadecvate, a lipsei de infrastructură de bază și de servicii, a degradării mediului înconjurător, a creșterii gradului de insecuritate și violență urbană, a creșterii riscului de dezastre. Se implementează principiul cooperării internaționale, cu atenție specială asupra țărilor în curs de dezvoltare, privind îmbunătățirea condițiilor de viață în orașe, orașele, metropole, dorindu-se o transformare a orașelor în „locuri unde omul să își ducă o viață împlinită, în demnitate, cu o

sănătate bună, siguranță, fericire și speranță”.

De asemenea, mai trebuie să menționăm și un alt document important editat sub egida ONU, anume Raportul *The State of the World's Cities*, 2001, publicat sub egida Centrului ONU pentru Așezările Umane (Habitat), în care se accentuează faptul că vorbim, la începutul sec. XXI, de o lume urbanizată, cu mai mult de jumătate din populația globului trăind în orașe, lumea devenind „acoperită de o rețea de orașe, care sunt noduri de comerț, porți către lume, concentrări de energie, cunoaștere, economie, atitudine, aspirații, tehnologie, puncte informaționale”²¹ etc.

Se recunoaște în Raport existența inegalităților, a fenomenelor de marginalizare, de discriminare între oameni (cei care au și cei care nu au) în cadrul orașelor, a excluziunii sociale, fenomene care împiedică multe grupuri să aibă acces la o viață urbană deplină și la serviciile urbane. Astfel, vorbim de o societate urbană caracterizată printr-o continuă prăpastie între bogați și săraci, între marginali, excluși și grupuri vulnerabile și grupuri care beneficiază din plin de standardele cele mai înalte ale vieții urbane, inclusiv care pot duce o viață deplină politică urbană (guvernanța participativă). Odată însă cu adoptarea documentului *Agenda 2030* apare un efort concertat al tuturor statelor

de a elimina asemenea disparități din viața societății urbane globale, prin schimbarea a însuși modelului de societate (post-consumismul). Se recomandă în Raport o relație de parteneriat între oraș și stat, o implementare de noi instituții sau amendamente constituționale astfel încât să se asigure această relație de armonizare între cei doi actori (orașul și statul) iar ambele autorități (locale și naționale) să se apropie de nevoile omului și să răspundă acestora într-o manieră armonizată, nu una de tip competițional sau dualist.

Într-un document adoptat sub egida UN-Habitat, Consiliul Guvernator al Programului Națiunilor Unite pentru Așezări Umane, prin rezoluția 24/14, a reafirmat necesitatea de a se lupta împotriva riscurilor de dezastru, a deșertificării, a schimbărilor climatice, a pierderii biodiversității, a degradării mediului înconjurător asupra așezărilor umane; se recunoaște, totodată, faptul că locuitorii de la periferie și sărăcia urbană reprezintă două provocări globale ce trebuie soluționate, inclusiv pe baza Habitat Agenda și a Noii Agende Urbane²².

Conexiunea dintre dezvoltarea durabilă și sărăcia urbană

Statele părți la documentul *Agenda 2030* mai recunosc și

importanța vitală, pentru calitatea vieții popoarelor și a cetățenilor acestor state, pe care o au dezvoltarea și managementul urban sustenabil. Se susține activ ideea de cooperare infra-statală, precum și cea dintre state și comunitățile locale pentru reînnoirea și planificarea așezărilor umane și a orașelor, pentru a oferi mai multă siguranță vieții oamenilor, o securitate personală mai mare, întărirea coeziunii sociale, stimularea inovațiilor și a angajărilor în câmpul muncii. Statele părți la documentul *Agenda 2030* își iau totodată și angajamentul de a reduce impactul negativ al activităților urbane și al substanțelor chimice care prezintă pericol pentru viețile umane și pentru mediul înconjurător, precum și angajamentul pentru o utilizare mai eficientă a apei și a energiei. De asemenea, prin acest document, statele părți își mai iau obligația de a reduce impactul orașelor asupra sistemului climatic global.

Obiectivul prioritar prin *Agenda 2030*, cel de combatere a sărăciei extreme și de realizare a unei lumi eliberate de spectrul sărăciei include și fenomenul în creștere al sărăciei urbane (datorat urbanizării sărăciei, migrării oamenilor de la sate la orașe, în speranța îmbunătățirii calității vieții lor). Găsim la punctul 24 din *Agenda 2030*, angajamentul expres al statelor părți de a „pune capăt sărăciei în toate formele și

dimensiunile sale”, deci inclusiv sărăciei urbane și de a asigura până în 2030, tuturor oamenilor, un nivel de viață de bază incluzând accesul la sisteme de protecție sociale. Primul Scop al Dezvoltării Durabile, menționat în *Agenda 2030* este cel de „combatere a sărăciei în toate formele sale, în toată lumea”, aici intrând și fenomenul sărăciei urbane. Scopul 9 al Dezvoltării Durabile privește construirea de infrastructuri durabile, promovarea unei industrializări inclusive și sustenabile și susținerea inovației. Scopul 11 se referă expres la a face orașele și așezările umane durabile, sigure, inclusive, sustenabile, iar Scopul 16 privește promovarea de societăți pașnice și inclusive pentru dezvoltarea durabilă, accesul la justiție pentru toți și construirea de instituții efective, responsabile, inclusive, la toate nivelele.

În ceea ce privește Scopul 1 (combaterea sărăciei în toate formele sale și în toată lumea) acesta se referă la condiția oamenilor care trăiesc cu mai puțin de 1,25 \$ pe zi, dorindu-se până în 2030 a se reduce cu cel puțin jumătate proporția de oameni „trăitori în stare de sărăcie” (în toate dimensiunile sale, conform definițiilor naționale privind sărăcia). Se dorește o atenție sporită către categoria celor mai săraci și mai vulnerabili, un acces egal la resurse economice, la serviciile de bază, asigurarea

stăpânirii și controlului asupra propriului pământ, asupra resurselor naturale, reducerea expunerii acestor categorii de populație la șocurile economice și la dezastre, crearea unor strategii de dezvoltare la nivel de stat orientate spre categoriile cele mai sărace și mai vulnerabile.

În ceea ce privește Scopul 11, referitor la calitatea orașelor din sec. XXI, se fixează ca orizont de timp anul 2030 pentru asigurarea accesului tuturor la servicii de bază și la case adecvate, sigure, accesibile, precum și pentru creșterea calității vieții locuitorilor din cartierele mărginașe ale orașelor, accesul la un transport sustenabil, accesibil, sigur, pentru toți, cu o atenție specială către categoriile celor mai vulnerabili. De asemenea, mai este avută în vedere și întărirea urbanizării sustenabile și inclusive și capacitatea pentru planificarea și managementul așezărilor urbane în sens participativ, integrat, sustenabil. Orașele durabile includ și protecția mediului cultural și a patrimoniului natural și cultural al lumii, precum și reducerea mortalității și protecția grupurilor vulnerabile în caz de dezastru, îmbunătățirea calității aerului, accesul universal la spații verzi sigure, inclusive și accesibile, în particular pentru persoanele în vârstă, copiii și persoanele cu dizabilități. Statele își mai iau și angajamentul, în cadrul acestui Scop 11, de a susține legăturile de

tip social, economic și în materie de mediu, dintre orașe și sate, dar și de a include orașele în strategiile de management și de combatere a dezastrelor, a adaptărilor la schimbările de climă.

Acest Scop se conectează cu Scopul 16, care privește dreptul omului de a trăi în cadrul unor societăți pașnice, juste și inclusive, la adăpost de teroare, opresiune, nedreptate, violență, discriminare. Astfel, statele își iau obligația de a reduce în mod semnificativ toate formele de violență, de a opri abuzurile, exploatarea, traficul de ființe umane și toate formele de violență, de a promova statul de drept și de a asigura un acces egal la justiție pentru toți, de a reduce fluxurile de arme și traficul ilicit financiar, de a combate în toate formele crima organizată, de a dezvolta instituții responsabile și efective, transparente la toate nivelele societății²⁴.

Dreptul la oraș ca drept ce implică și combaterea sărăciei urbane

Agenda 2030 proiectează o viziune îndrăzneată, extinsă, asupra dreptului omului la oraș și asupra habitatelor urbane umane construite pe baza viziunii sale. Astfel, se stabilește între dreptul omului la oraș și obiectivul prioritar de combatere a sărăciei, o legătură juridică directă. În

această privință, se reconstituie dreptul universal al tuturor ființelor umane de a beneficia de un standard de viață de bază, inclusiv de protecție socială, de a pune capăt foametei și tuturor formelor de malnutriție, de a furniza o educație inclusivă și pe baze echitabile la toate nivelele, de a asigura accesul categoriilor de persoane vulnerabile la oportunități educative pe termen lung, pentru o integrare deplină în societate.

De asemenea, conceptul de „mediu urban sustenabil” în sec. XXI nu prezintă conexiuni doar cu mediul natural înconjurător (protecția naturii) ci și cu fenomenul migrațiilor. Astfel, pentru reușita funcționare a unui oraș, în sec. XXI, „dezvoltarea durabilă” nu înseamnă doar asigurarea unui mod de viață pe baze ecologice, de protecție și conservare a mediului înconjurător, ci și a unor răspunsuri coerente și cuprinzătoare din partea statelor și a comunităților locale (inclusiv orașele) privind migrațiile²⁵, astfel încât să se implementeze la nivel local, regional, internațional, forme diverse, flexibile, de cooperare (inclusiv între orașe), capabile să asigure o migrație sigură, ordonată, constantă, să se evite valurile haotice, bruște, necontrolate de migranți, să se asigure respectarea drepturilor omului și a unui tratament uman privind refugiații, fără discriminare²⁶. Asemenea orașe, bazate pe

conceptul inovativ de „societăți pașnice, inclusive și tolerante, juste”, trebuie să își dezvolte în viitor capacitatea de a a oferi adăpost, găzduire, integrare socială pe multiple dimensiuni persoanelor deplasate, refugiaților, migranților, fie că este vorba de ședere temporară ori definitivă.

Într-un alt document ONU, intitulat *The road to dignity by 2030: ending poverty, transforming all lives and protecting the planet*²⁷, regăsim legătura juridică dintre demnitatea umană, care presupune și dimensiunea combaterii sărăciei și a inegalităților, dar și, în cadrul obiectivului „justiție”, ideea de a promova „societăți pașnice, sigure și instituții puternice”. Se subliniază în acest document că trebuie să se țină seama de noile tendințe demografice la nivel global, numărul de locuitori ai planetei fiind deja de 7 miliarde și așteptându-se să crească la 9 miliarde în 2050. Este vorba de o lume îmbătrânită dar și de o lume urbanizată, în care mai mult de jumătate din populația globală trăiește în orașe și orașele, după cum se arată în document. În plus, lumea de azi este și o lume mobilă, în perpetuă circulație (cu peste 232 milioane de migranți internaționali și aproape 1 miliard de migranți interni).

În doctrină se subliniază intensificarea fenomenului urbanizării globale²⁸, acesta începând din 1950 și fiind estimat a se produce

până în 2050 un nivel de urbanizare de 65%. Se mai arată și faptul că, la începutul sec. XXI, vorbim de o lume urbanizată după un model neo-liberal de globalizare urbană, adică de un oraș care cheltuie și consumă multe resurse, poluează mediul înconjurător, afectează prin stres și alți diferiți factori poluanți calitatea vieții locuitorilor săi, un oraș bazat pe un individualism care exacerbează inegalitățile dintre locuitorii săi, împărțindu-i tot mai mult între o categorie de oameni bogați și una numeroasă de oameni săraci, care nu au acces la infrastructura de bază, la servicii, la asistență socială, care nu au un beneficiu real al drepturilor și libertăților lor fundamentale, aflându-se într-o poziție vulnerabilă, marginalizată, discriminatorie sau de excluziune socială.

Orașul neo-liberal are ca scop să fie atractiv pentru investitori, prin oferirea de infrastructură și de servicii, de a fi și motor de creștere economică, de a întru-chipa și centre de acumulare de capital, de a se pune în serviciul piețelor, unde locuitorul orașelor devine un agent economic²⁹. În acest context, unii autori propun un drept al omului de a își pretinde, de a își revendica orașul, adică un drept la oraș, inclusiv din prisma nevoii de combatere a inegalităților sociale născute din viziunea neo-liberală asupra conceptului de oraș³⁰. În viziunea lui Jean-Francois Tribillon, de

exemplu, acest drept la oraș include beneficiul unei locuințe adecvate, a avea o slujbă decentă plătită, a fi capabil să întrețină o familie, a trăi în siguranță de hărțuirea poliției, a trăi într-un oraș frumos, care este confortabil, sănătos și respectuos cu mediul înconjurător³¹. Desigur, aceasta este doar o propunere asupra conținutului juridic al dreptului la oraș.

Acest nou drept, pe care-l considerăm unul din cea de a IV-a generație de drepturi ale omului, rămâne să fie explorat, analizat în perspectivele pe care le dezvoltă, de juriștii sec. XXI, în contextul în care lumea a devenit ceea ce ONU recunoaște în documentele și rapoartele sale, ca fiind „o lume globală urbanizată”. Sărăcia urbană, fenomen sesizat și analizat cu atenție de ONU în numeroase documente, s-a extins ca efect direct al fenomenelor globalizării (mai precis, a extinderii globale a modelului neo-liberal de câștigare de piețe, a rolului predominant pentru perpetuarea acestui model a companiilor transnaționale, de unde și teza declinului statelor-națiune, incapabile să se alinieze trendurilor globalizării mărfurilor, serviciilor, capitalurilor, ideilor, persoanelor, bunurilor, informațiilor)³².

În *Agenda 2030*, ONU a sesizat în profunzime această problemă (a cauzelor acutizării progresive a inegalităților sociale dintre oameni și dintre popoare,

pe măsura intrării lumii sec. XXI în faza de consolidare a globalizării și deci, a consolidării modelului neo-liberal de globalizare, promovat de companiile transnaționale). Schimbarea modelului actual de societate globală (depășirea etapei consumiste, capitaliste globale)³³, prin ridicarea la grad de prioritate absolută a obiectivului combaterii sărăciei extreme, prin consacrarea principiului solidarității globale, a parteneriatului public-privat global (ceea ce înseamnă și atragerea companiilor transnaționale în formarea și consolidarea modelului post-consumist de societate globală, a unui model bazat pe dezvoltare durabilă) devine unul din scopurile fundamentale ale *Agendei 2030*.

De la dreptul la continua îmbunătățire a condițiilor de trai la dreptul la prosperitate urbană

Dreptul omului la oraș, privit ca un drept din generația a IV-a de drepturi ale omului – drepturi ulterioare drepturilor de solidaritate (însă fără a considera că nu ar exista niciun fel de legătură juridică cu această categorie) –, presupune, în opinia noastră, mai multe aspecte:

- implică în mod direct dreptul omului la o continuă îmbunătățire a mijloacelor de trai

- se conectează cu dreptul omului la un nivel de trai decent (art.25/DUDO, art. 11/Pactul internațional privind drepturile economice, sociale și culturale)
- prezintă legături juridice strânse cu dreptul omului la o locuință adecvată, cu dreptul la îmbrăcăminte adecvată, cu dreptul la o alimentație sănătoasă, nutritivă și echilibrată, suficientă, cu dreptul la apă potabilă și pentru uz casnic, cu dreptul omului la a își întemeia o familie
- se conectează și cu dreptul omului la muncă
- implică și dreptul la identitate (inclusiv la identitatea de orășean) și egalitate în drepturi
- prezintă conexiuni juridice cu dreptul la liberă circulație, cu dreptul la demnitate, cu dreptul la sănătate, cu dreptul la un mediu sănătos, curat și durabil
- implică și drepturile economice, culturale și politice
- se conectează și cu libertatea omului de a trăi la adăpost de teroare, mizerie, opresiune, foame, nedreptate, nevoi (preambul/ DUDO)
- se conectează și cu dreptul omului de a beneficia, pe plan social și internațional, de existența unei ordini care să permită ca drepturile și libertățile enunțate în DUDO să își găsească o realizare deplină (art. 28/DUDO).

De asemenea, dreptul la oraș se inter-conectează și cu dreptul la prosperitate al societății ca atare, al statului și al omului trăitor în mediul urban, cu dreptul omului la un mediu urban și natural ne-

poluat, cu dreptul la dezvoltare dar și cu dreptul de a trăi în armonie cu natura, cu dreptul de a trăi într-o societate urbană de tip inclusiv, tolerantă, justă, pașnică dar și cu dreptul la dezvoltare durabilă.

În prezenta lucrare propunem o extindere juridică a dreptului la prosperitate, conectat cu sintagma dezvoltării durabile, de unde ar rezulta un drept al omului la un oraș durabil, la o urbanizare durabilă, un drept al omului la prosperitate urbană durabilă, un drept al omului la o continuă îmbunătățire a mijloacelor de trai în mediul urban și presupunând traiul urban, un drept al orașului la dezvoltare durabilă, un drept la un mediu urban durabil, un drept la protecție socială și la sănătate în mediul urban și privind traiul în mediul urban etc.

Tot astfel, conceptul de „prosperitate urbană durabilă” presupune o îmbinare a conceptelor juridice de prosperitate, de durabilitate și de urbanizare, într-un drept al omului nou, din generația a IV-a de drepturi ale omului. Conceptul de „prosperitate împărțită”, menționat și în documentul ONU *Agenda 2030*, presupune caracterul fundamental al demnității umane. În virtutea acesteia *Agenda 2030* își propune obiectivul ambițios de „a nu lăsa pe nimeni în urmă” în implementarea unor obiective precum: a pune capăt sărăciei și foamei din toată lumea; a combate inegalitățile în cadrul statelor și între

țări; a clădi societăți pașnice, juste și inclusive; a promova egalitatea de gen și emanciparea femeilor; a proteja drepturile omului; a asigura protecția pe termen lung a planetei și a resurselor sale naturale; a crea condiții pentru o creștere economică susținută, durabilă, inclusivă.

Tot în explicarea viziunii sale, *Agenda 2030* se referă la un tip evoluat de habitat uman, anume la orașele sec. XXI dintr-o lume „eliberată de frică, violență, foamete, sărăcie, boli și nevoi”, în care „habitatele umane sunt sigure, durabile”, bazate pe „un acces universal la o energie accesibilă, durabilă”.

Concluzii

După cum am văzut mai sus, dreptul la oraș poate fi privit și ca

un drept derivat din drepturi de solidaritate precum dreptul omului la un mediu înconjurător curat, sănătos dar și din dreptul omului la un nivel de trai decent ori din dreptul omului la continua îmbunătățire a condițiilor de trai. Ca drept distinct, dreptul la oraș este un drept consacrat recent în doctrină (deși nu îl găsim recunoscut ca atare în documentele juridice internaționale, naționale sau regionale asumate de state). În opinia noastră, face parte din categoria a IV-a de drepturi ale omului, depășind, prin conținutul său juridic complex, drepturile de solidaritate și promițând o dezvoltare foarte mare a conținutului său juridic, a sensurilor sale, în deceniile ce vin, în contextul unei lumi caracterizate de ONU ca fiind „o lume globală urbană”.

Note

- ¹ The present article represents only the personal opinion of the author and it does not involve in any form any other natural person or legal entity. All the rights over the present text are reserved. The quotations from the present text are made by mentioning the author and the complete source.
- ² *United Nation Millenium Declaration*, UN GA resolution 55/28 September 2000, www.un.org/millennium/declaration/ares552e.htm, accesat la data de 30 martie 2015. *The Habitat*

Agenda. Istanbul Declaration on Human Settlements, UNCHS, www.un.org/ga/Istanbul+5/statereport1.htm. Report "We The Peoples. The Role of UN in the 21st Century", published by UN Department of Public Information, NY 2000, www.unmilleniumproject.org, accesat la 30 martie 2015. United Nations Environment Programme/UNEP, *Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment*, Stockholm, 1972, www.unep.org,

- accesat la data de 27.03.2015. UN Habitat, Centre for Human Settlements, *An urbanising world. Global Report in Human Settlements*, Oxford University Press, 1996. UNGA resolution A/RES/66/288, on 27 July 2012, "The future we want".
- ³ Agenda 2030, *Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development*, <http://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>, accesat la data de 28 sept. 2015.
- ⁴ A se vedea Agenda 2030, *Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development*, <http://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>, accesat la data de 28 sept. 2015.
- ⁵ Numiți de unii autori „actori transnaționali”, ca „principali operatori ai relațiilor economice internaționale” și a căror acțiune eludează controlul guvernelor (alterarea suveranității clasice). A se vedea Vasile Pușcaș, *Relații internaționale/transnaționale*, Ed. Sincron, 2005, pp. 172-173.
- ⁶ David Held, Anthony McGrew, David Goldblatt, Jonathan Perraton, *Transformări globale. Politică, economie și cultură*, trad. Ramona-Elena Lupașcu, Adriana Ștraub, Mihaela Bordea, Alina-Maria Turcu, Polirom, Iași, 2004, pp. 318-322.
- ⁷ A se vedea Raluca Miga-Beșteliu, *Drept internațional. Introducere în dreptul internațional public*, Ed. All-Beck, București, 1998, pp. 199-200.
- ⁸ Unii autori remarcă dependența directă a construirii și formei orașelor, înainte de mecanizarea mijloacelor de tracțiune, de mediul înconjurător; progresul tehnologic, început aprox. cu 200 de ani în urmă, mecanizarea și industrializarea pe scară largă, au redus considerabil, în concepția acestor autori, rolul mediului înconjurător ca element de influențare și limitare a activităților umane, inclusiv a tipului, formei și locației pentru un oraș. A se vedea Arnold Toynbee, *Orașele în mișcare*, trad. Leontina Moga, Ed. Politică, București, 1979, pp. 75-77.
- ⁹ A se vedea pe larg, Raluca Miga-Beșteliu, *op.cit.*, p. 200.
- ¹⁰ Mircea Dușu, Andrei Dușu, *Dreptul de proprietate și exigențele protecției mediului*, Ed. Universul Juridic, București, 2011, pp. 37-39.
- ¹¹ Mircea Dușu, Andrei Dușu, *op.cit.*, pp. 37-38.
- ¹² Pe baza căruia a fost elaborat în 2001, documentul *Living beyond our means. Natural assets and human well-being*. Statement from the Board, Millennium Ecosystem Assessment.
- ¹³ David Korten, *Lumea post-corporatistă*, trad. Nicolae Năstase, Ed. Antet XX Press, 1999, pp. 28-32.
- ¹⁴ Termen care se referă la avantajele oferite omului de serviciile ecologice, adică oferite de natură.
- ¹⁵ Daniela Marinescu, *Tratat de dreptul mediului*, ed. a IV-a, Ed. Universul Juridic, București, 2010, pp. 68-69.

- ¹⁶ Marie-Claude Smouts, Dario Battistella, Pascal Vennesson, *Dictionnaire des relations internationales*, Dalloz, Paris, 2006, p. 201.
- ¹⁷ Idem, pp. 201-202.
- ¹⁸ <http://unhabitat.org/history-mandate-role-in-the-un-system>, accesat la data de 8 iunie 2015
- ¹⁹ <http://unhabitat.org/post-2015-agenda>, accesat la 8 iunie 2015.
- ²⁰ <http://unhabitat.org/habitat-iii> accesat la 8 iunie 2015
- ²¹ <http://www.un.org/ga/Istanbul+5/declaration.htm> accesat la 8 iunie 2015
- ²² <http://www.un.org/ga/Istanbul+5/statereport1.htm> accesat la 8 iunie 2015
- ²³ United Nations, UN-Habitat, Governing Council of the United Nations Human Settlements Programme, Nairobi, 15-19 April 2013, resolution 24/14, *Inputs for and support to the preparatory process of the third United Nations conference on housing and sustainable urban development (Habitat III)*, www.unhabitat.org, accesat la 31 martie 2015.
- ²⁴ Agenda 2030, *Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development*, <http://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>, accesat la data de 28 sept. 2015.
- ²⁵ Idem.
- ²⁶ Agenda 2030, *Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development*, <http://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>, accesat la data de 28 sept. 2015.
- ²⁷ UNGA A/69/700, *The road to dignity by 2030: ending poverty, transforming all lives and protecting the planet*. Synthesis report of the Secretary-General on the Post-2015 Sustainable Development Agenda, 4 December 2014.
- ²⁸ Nu este doar o lume urbană ci este o lume a metropolelor, înmulțirea metropolelor devenind un fenomen ce caracterizează începutul sec. XXI (550 de de aglomerări urbane vor avea peste un milion de locuitori în 2020). A se vedea Jacques Bonnet, *Marile metropole mondiale*, trad. Bogdan Geangalău, Ed. Institutul European, 2000, pp. 23-24.
- ²⁹ Christophe Golay, Melik Ozden, op.cit.
- ³⁰ Idem.
- ³¹ Ibidem.
- ³² David Held *et alii*, op. cit., pp. 318-325.
- ³³ Soluție imaginată, anticipativ, și de autori ca David Korten, op. cit., pp. 77-82.

Bibliografie

BONNET, Jacques, *Marile metropole mondiale*, trad. Bogdan Geangalău. Ed. Institutul European, Iași, 2000.

DUȚU, Mircea; Duțu, Andrei, *Dreptul de proprietate și exigențele protecției mediului*. Ed. Universul Juridic, București, 2011

- HELD, David; McGrew, Anthony; Goldblatt, David; Perraton, Jonathan, *Transformări globale. Politică, economie și cultură*, trad. Ramona-Elena Lupașcu, Adriana Ștraub, Mihaela Bordea, Alina-Maria Turcu, Ed. Polirom, Iași, 2004.
- Institutul Român pentru Drepturile Omului (2002) *Principalele instrumente internaționale privind drepturile omului la care România este parte*, vol. I, Instrumente universale. București: IRDO.
- KORTEN, David, *Lumea post-corporatistă*, trad. Nicolae Năstase. Ed. Antet XX Press Prahova, 1999.
- MARINESCU, Daniela, *Tratat de dreptul mediului*, ed. a IV-a., Ed. Universul Juridic, București, 2010.
- MIGA-BEȘTELIU, Raluca, *Drept internațional. Introducere în dreptul internațional public*, Ed. All-Beck, București, 1998.
- Millennium Ecosystem Assessment, *Living beyond our means. Natural assets and human well-being*, Statement from the Board, 2001.
- PUȘCAȘ, Vasile, *Relații internaționale/transnaționale*, Ed. Sincron, Cluj-Napoca, 2005.
- SMOUTS, Marie-Claude ; BATTISTELLA, Dario ; VENNESSON, Pascal, *Dictionnaire des relations internationales*, Dalloz, Paris, 2006.
- TOYNBEE, Arnold, *Orașele în mișcare*, trad. Leontina Moga, Ed. Politică, București, 1979.
- UN Habitat, Centre for Human Settlements, *An urbanising world. Global Report in Human Settlements*, Oxford University Press, 1996.
- UNGA resolution A/RES/66/288, on 27 July 2012, "The future we want".
- UNGA A/69/700, *The road to dignity by 2030: ending poverty, transforming all lives and protecting the planet*. Synthesis report of the Secretary-General on the Post-2015 Sustainable Development Agenda, 4 December 2014.
- Agenda 2030, Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development*, <http://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>,
- The Habitat Agenda. Istanbul Declaration on Human Settlements*, UNCHS, www.un.org/ga/Istanbul+5/statereport1.htm.
- Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development*, <http://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>.
- UN Department of Public Information, NY 2000 Report "We The Peoples. The Role of UN in the 21st Century", www.unmillenniumproject.org.
- United Nations Environment Programme/UNEP, *Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment*, Stockholm, 1972, www.unep.org.
- United Nations, UN-Habitat, Governing Council of the United Nations Human Settlements Programme, Nairobi, 15-19 April 2013, resolution 24/14, *Inputs for and support to the preparatory*

POLIS

process of the third United Nations conference on housing and sustainable urban development (Habitat III),
www.unhabitat.org.

United Nation Millenium Declaration, UNGA resolution 55/28 September 2000.